Dato: 13. mai 2025
Mottaker: Sortland kommune
Utarbeidet av: Sander Pettersen

KOMMENTAR TIL VA-FORSKRIFT I SORTLAND

1. Introduksjon

Momentum by Visma har, på oppdrag av Sortland kommune, drøftet forslag til revidering av vann- og avløpsforskrift vedtatt 01.01.2024. Notatet tar for seg forslag til endring i beregningsmåte for abonnementsgebyr, overføring av eierskap av vannmålere til kommunen og en økning av omregningsfaktoren for stipulert forbruk.

2. Beregningsmåte for abonnementsgebyr

I ny vedtatt forskrift er abonnementsgebyret for bolig- og fritidseiendom en fast sats per boenhet. For næring- og kombinasjonseiendom betales det etter fastsatte kategorier som gjenspeiler vannforsyningskapasiteten til den enkelte eiendommen. For å finne ut hvilken kategori eiendommer skal havne i, har det blitt brukt høyeste vannforbruk i perioden 2022-2024. Bakgrunnen for inndelingen er at kommunen må ta hensyn til at infrastrukturkostnader knyttet til vann og avløp er forholdsmessig høyere for storforbrukende abonnenter enn for boligeiendom. Dagens gebyrregulativ inkluderer ni kategorierer for næringsabonnenter, hvor antall fastledd varierer fra ett til potensielt trehundre abonnementsgebyr. For både bolig- og fritidsabonnenter og næring- og kombinasjonseiendom er dette en endring fra tidligere vedtatt forskrift, hvor kommunen ikke krevde abonnementsgebyr.

Administrasjonen i kommunen har nå fått i oppdrag å drøfte om «ny beregningsmåte for fastavgift (abonnementsavgift) for vann- og avløp skal være basert på boligens areal BRA slik den fremkommer i matrikkelen». Vår tolkning av ordlyden er at dette gjelder en endring i fastleddet for bolig- og fritidseiendom. Når administrasjonen skal vurdere en endring i VA-forskriften, vil det være sentralt å vurdere hva som passer best etter forholdene i kommunen. En endring fra et fastledd som er en fast sats per boenhet til et som baseres på boligens areal burde vurderes til å gjøre gebyrene mer rettferdig eller lette arbeidet for administrasjonen for at det skal gjennomføres.

I arbeidet vårt med å bistå kommuner med utarbeidelse av ny VA-forskrift anbefaler vi, slik som kommunen har vedtatt, å bruke en fast sats per boenhet. Vi har erfaring med at flertallet av kommunene vi bistår vedtar dette ved ny VA-forskrift. Et alternativ til fast sats per boenhet, er en fast sats per eiendom. Ved fast sats per eiendom argumenteres det ofte at det letter arbeidet for administrasjonen i kommunen, reduserer påvirkningen av mangler i matrikkelen og at det er en forståelig løsning for abonnentene. Det vil dog, etter vår mening, tilsvare faktisk utnyttelse av tjenesten mindre enn ved per boenhet. Ved begge løsningene argumenteres det for at boliger og hytter drar like stor nytte av investert infrastruktur.

En endring til å fastsette abonnementsgebyret etter eiendommens bebygde bruksareal kan gjøre at det oppstår tilfeller som virker urettferdig for abonnenter i kommunen. Et eksempel på dette vil være en større bolig med lavt forbruk og en mindre bolig med høyt forbruk. Ved å endre til fastledd etter bruksareal kan det oppstå situasjoner hvor abonnenten med lavt forbruk betaler mer i årsgebyr enn abonnenten med høyt forbruk.

I Sortland kommune ble ca 60% av forbruket for vann og avløp stipulert i 2024. Det gjør det mer problematisk å bruke et fastledd etter bruksareal for abonnenter med stipulert forbruk, da dette fører til at både fast og variabel del bruker bruksareal som grunnlag.

Vår anbefaling er derfor at kommunen ikke endrer til å bruke bruksareal som grunnlag for fastleddet. Dagens forskrift med fastledd per boenhet samsvarer med vår anbefaling og er den løsningen som blir vedtatt av de fleste kommuner ved utarbeidelse av ny VA-forskrift. En endring til et fastledd med bruksareal som grunnlag vil svekke forholdet mellom kommunen sine kostnader knyttet til en abonnent og gebyret den abonnenten betaler.

2.1 Abonnementsgebyret sin andel av totale gebyrinntekter

Før det vurderes hvor stor andel av inntekten som skal komme fra fastleddet, er det greit å presisere at vedtatt forskrift sier at «inntektene fra abonnementsgebyret skal fortrinnsvis dekke vann- og avløpstjenestens forventetede kapitalkostnader». Bruken av «fortrinnsvis» gir kommunen muligheten til å avvike fra nøyaktig den andelen som er forventet etter kapitalkostnadene. Kommunen har dermed mulighet til å endre andelen av gebyrinntektene som kommer fra fastleddet i kommunens årlige vedtak av gebyrregulativet.

For mange kommuner velger man å holde andelen av inntekten fra fastleddet tilsvarende som andelen kapitalkostnader. Velger man å endre på dette er det viktig å være klar over hvordan det påvirker gebyret til forskjellige abonnentsgrupper. En reduksjon i andelen av inntekten som kommer fra fastleddet vil redusere gebyret for abonnenter med lavt forbruk. Dette gjelder spesielt for fritidsboliger som ofte har et lavt forbruk. De vil få lave gebyrer selv om kommunen har like store, eller ofte større, kostnader knyttet til infrastruktur til fritidsboligene.

En endring i fastleddet, enten reduksjon eller økning, burde derfor ha en klar intensjon om hva som er ønskelig å oppnå ved endringen. En reduksjon i fastleddet vil føre til at abonnenter med lavt forbruk betaler mindre mens abonnenter med høyt forbruk betaler mer. Tilsvarende vil en økning i fastleddet føre til økte gebyrer for abonnenter med lavt forbruk og reduserte gebyrer for abonnenter med høyt forbruk.

3. Eierforhold vannmålere

I dagens forskrift er det den enkelte abonnent som selv eier vannmåler og bekoster installasjon, drift og utskiftning. Som et tiltak for å få flere til å installere vannmåler vurderes en endring av eierskapet fra den enkelte abonnent til kommunen. Ved en slik

løsning vil kommunen stå for anskaffelse og vedlikehold av vannmåleren, noe abonnenten vil betale for gjennom årlig leie.

Ett argument for å endre til at kommunen overtar eierskapet for vannmålerne er kravene til interkontroll etter forskrift om krav til vannmålere § 32. Denne pålegger kommunen å ha egnet internkontrollsystem for sine vannmålere. Dette inkluderer blant annet kvalitetssikring av måleverdier, avlesning av måleresultater, all videre registerering, avregning og fakturering. Dette skal alt kunne dokumenteres i internkontrollsystemet. Vi har observert at flere kommuner har overtatt eierskap av vannmålerne for å lettere kunne tilfredstille kravene etter forskrift om krav til vannmålere.

Selv om flere kommuner har overtatt eierskap av vannmålerne er det fortsatt mange kommuner hvor privat abonnent er eier. Grunnen for å beholde en slik ordning knyttes ofte til at det er kostnads- og tidskrevende å endre eierskapet til kommunen.

Om kommunen endrer praksis og står som eier for fremtidige vannmålere, er vår anbefaling at det skal være gjeldende for alle abonnenter. Uavhengig av om det er en bolig eller en større næringsaktør bør internkontrollen omfavne samtlige abonnenter, det vil trolig være enklere å praktisere dette om samtlige abonnenter innlemmes i ordningen fremover.

3.1 Kostnad ved installering av vannmåler

Det vurderes om kommunen skal overta ansvaret for installering av vannmålere hos abonnenten. Ved en slik ordning vil vannmåleren bli installert av godkjent rørleggerfirma og faktura sendt til kommunen. Dette er en ordning som er lite praktisert i nyere VA-forskrifter og som vi ikke anbefaler. Vår mening er at dette vil være kostnadskrevende og skaper unødvendig administrativt arbeid for å sørge for rettferdig innkreving av kommunens utlegg knyttet til installering.

For at kommunen skal dekke kostnadene knyttet til installering av vannmåleren er det naturlig å se for seg en tilsvarende løsning som vannmålerleien som brukes for kjøp av vannmålere. Vannmålerleien beregnes ved å ta innkjøpsprisen delt på levetiden til vannmålerene. Abonnentene som har vannmåler vil da over vannmåleren sin levetid betale tilbake utlegget kommunen har hatt for vannmåleren. For installering av vannmålere vil dette være mer komplisert og mindre treffsikkert. Det vil være forskjeller mellom abonnenter ut i fra hvor tids- og kostnadskrevende arbeidet med installeringen er. Det vil oppstå administrativt arbeid vil oppstå for å sørge for at abonnenter som får installert vannmåleren skal nedbetale over de neste årene, samt sikre at abonnenter som allerede har betalt privat ikke blir belastet. Det vil også være nødvendig å skaffe rutiner for hvordan abonnenter som starter å betale ned kostnaden knyttet til installering slutter når kostnaden er nedbetalt.

Alternativt har kommunen mulighet til å subsidiere vann- og avløpstjenesten for å dekke kostnadene knyttet til installering av vannmålere. Dette vil påvirke andre tilbud i kommmuen, som helse og skole, og vil være veldig kostnadskrevende. Vi anbefaler derfor ikke dette som løsning. Vår anbefaling er at kommunen beholder ordningen ved

at abonnent dekker kostnaden ved installering av vannmåler. Dette sørger for at kostnaden dekkes der den har oppstått uten administrative kostnader og utfordringer.

3.2 Krav om installering av vannmåler

I dagens forskrift sier kommunen at alle nye eiendommer skal installere vannmåler. Det inkluderes ikke krav om vannmåler i forbindelse med forandring på sanitærinstallasjoner. Uansett formulering i lokal forskrift, kan både kommunen og abonnent alltid kreve at forbruket blir målt etter forurensningsforskriften § 16-4 andre ledd. I hvor stor grad kommunen vil bruke muligheten til å pålegge abonnenter vannmålerer, vil være en avveiing mellom mer rettferdige gebyrer og økte kostnader. Ved at flere installerer vannmåler, vil kommunen sikre at gebyrene til abonnentene blir mer rettferdig, men også at vann- og avløpstjenestene blir dyrere.

4. Omregningsfaktor for stipulert forbruk

Det er verdt å merke seg at omregningsfaktoren ikke er fastsatt i den lokale VA-forskriften, men i kommunens gebyrregulativ. En endring i omregningsfaktoren krever dermed ikke en oppdatering av dagens forskrift.

Omregningsfaktoren på 1,2 følger av anbefalingen til Norsk vann om at forbruket stipuleres til 1,1-1,3 m3/m2. Dette er beregnet ut fra et forbruk på 60 m^3 per person og år, i en bolig på 120 m^2 med 2,4 personer. Forurensningsforskriften § 16-4 første ledd fjerde setning sier at det stipulerte forbruket skal i størst mulig grad tilsvare reelt forbruk. Om omregningsfaktoren skal økes fra 1,2 til 1,6, må det derfor skje på bakgrunn av informasjon som tilsier at dette i større grad tilsvarer reelt forbruk for boliger. Om kommunen ikke kan bevise dette, står man i fare for å bryte med forurensningsforskriften.

Vi har erfaring med at noen kommuner fortsatt operer med en omregningsfaktor som er høyere enn den anbefalte grensen til Norsk Vann. Dette ofte for å gi ytterligere insentiver for at abonnenter skal innstallere vannmåler. Vi mener at dette er uheldig, da det kan være vanskelig å forsvare at man ikke bryter med forurensningsforskriften. Kommunen burde da heller benytte andre alternativer for å få abonnenter til å innstallere vannmåler.